

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ**

**TÌM HIỂU NGHI LỄ CẤP SẮC CỦA DÂN TỘC
SÁN DÌU Ở XÃ GIÁP SƠN, NGẠN, BẮC GIANG**

**Khóa luận tốt nghiệp cử nhân văn hóa
Ngành: Văn hóa dân tộc thiểu số**

Sinh viên thực hiện: Phạm Như Ngọc

Giảng viên hướng dẫn: TS. Nguyễn Ngọc Thanh

HÀ NỘI - 2010

Lời cảm ơn!

Để hoàn thành bài khoá luận này, ngoài sự nỗ lực, cố gắng của bản thân, em còn được sự giúp đỡ của các thầy cô trong khoa Văn hoá dân tộc. Qua đây, em xin gửi lời cảm ơn chân thành tới các thầy giáo cô giáo trong khoa Văn hoá dân tộc - Trường Đại Học Văn Hoá Hà Nội, đặc biệt em xin gửi lời cảm ơn chân thành và sâu sắc nhất đến TS. Nguyễn Ngọc Thanh - Người đã trực tiếp hướng dẫn em trong quá trình viết và hoàn thành bài khoá luận.

Đồng thời, qua đây em cũng xin gửi lời cảm ơn đến Phòng Văn Hoá Thông Tin huyện Lục Ngạn, các cán bộ và nhân dân xã Giáp Sơn, Lục Ngạn, Bắc Giang, nơi đã nhiệt tình giúp đỡ, cung cấp tài liệu và nhiều thông tin quý giá trong quá trình em đi thực tế.

Mặc dù đã rất cố gắng nhưng do trình độ và thời gian hoàn thành đề tài có hạn, nên chắc chắn bài viết khó tránh khỏi những sai sót. Em rất mong sự đóng góp ý kiến của các thầy, cô và các bạn để bài viết của mình thêm đầy đủ và hoàn chỉnh hơn.

Em xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, ngày 24 Tháng 05 năm 2010

Sinh viên

Phạm Như Ngọc

Mục Lục

	Trang
Mở đầu	6
1. Tính cấp thiết của đề tài	6
2. Lịch sử nghiên cứu	7
3. Mục tiêu nghiên cứu.....	7
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	8
5. Phương pháp nghiên cứu	8
6. Đóng góp của đề tài.....	8
7. Bố cục của đề tài.....	9

CHƯƠNG 1

VÀI NÉT VỀ NGƯỜI SÁN DÌU VÀ XÃ GIÁP SƠN, HUYỆN LỤC

NGẠN, TỈNH BẮC GIANG.....	10
1.1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên của xã Giáp Sơn, Ngạn Lục, Bắc Giang	10
1.1.1. Vị trí địa lý	10
1.1.2. Điều kiện tự nhiên	10
Địa hình.....	10
Khí hậu.....	10
Thủy văn.....	11
Thổ nhưỡng	11
Tài nguyên rừng	11
1.2. Dân cư, dân số của xã Giáp Sơn, Lục Ngạn, Bắc Giang	12
Dân cư, dân số.....	12
Giáo dục	12
Y tế.....	12
1.3. Đặc điểm kinh tế, xã hội của người Sán Dìu ở xã Giáp Sơn, Lục Ngạn, Bắc Giang	13

1.3.1. Đặc điểm kinh tế	13
Trồng trọt	13
Chăn nuôi	15
Nghề thủ công	16
Khai thác lâm, thổ sản.....	17
1.3.2. Đặc điểm văn hoá, xã hội.....	17
Làng xóm	17
Nhà cửa	17
Ẩm thực.....	18
Trang phục	19
Ngôn Ngữ.....	21
Tín ngưỡng	21
Quan hệ gia đình	23
Quan hệ dòng họ	24
Quan hệ xã hội	24

CHƯƠNG 2

CÁC NGHI THỨC TRUYỀN THỐNG TRONG NGHI LỄ CẤP SẮC..26

2.1. Các quy định trong lễ cấp sắc	26
2.1.1. Quy định đối với thầy cấp sắc	26
2.1.2. Quy định đối với người được cấp sắc	27
2.1.3. Quy định đối với lễ vật cúng tế, trang phục, thời gian, địa điểm của lễ cấp sắc	30
2.2. Các cấp bậc trong nghi lễ cấp sắc	33
2.3. Các nghi thức truyền thống trong lễ cấp sắc	38

CHƯƠNG 3

SỰ BIẾN ĐỔI TRONG CÁC NGHI THỨC TRUYỀN THỐNG CỦA LỄ CẤP SẮC CỦA NGƯỜI SÁN DÌU Ở XÃ GIÁP SƠN, LỤC NGẠN, BẮC GIANG .....

55

3.1. Sự biến đổi trong các nghi thức truyền thống của lễ cấp sắc	55
3.2. Sự biến đổi trong trang phục, lễ vật, thời gian, địa điểm của lễ cấp sắc	56
3.3. Vai trò của lễ cấp Sắc trong đời sống cộng đồng của người Sán Dìu ở xã Giáp Sơn, Lục Ngạn, Bắc Giang.....	59
3.4. Một số kiến nghị để bảo tồn, phát huy giá trị văn hoá của lễ cấp sắc.....	61
KẾT LUẬN	66
- Danh mục tài liệu tham khảo	68
- Danh sách người cung cấp tài liệu.....	70
- Phụ Lục	71

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Văn hoá là một biểu hiện của bản sắc dân tộc, được hình thành trong môi trường tự nhiên và xã hội nhất định, chính sự hình thành ấy đã tạo cho mỗi dân tộc có những phong tục, tập quán, lối sống, những giá trị văn hóa khác nhau.

Nói đến những giá trị văn hoá, chúng ta không thể không nhắc đến những yếu tố thuộc về văn hoá tinh thần như: tín ngưỡng tôn giáo, lễ nghi, phong tục, sinh hoạt văn hoá, nghệ thuật, tất cả các yếu tố đó kết hợp với nhau tạo thành một sắc thái văn hoá đậm đà màu sắc tộc người.

Dân tộc Sán Dìu là một trong 54 dân tộc anh em cư trú trên đất nước Việt Nam, với nhiều bản sắc văn hoá rất riêng và độc đáo, là một “mảnh tranh” trong tổng thể bức tranh mang đậm đà bản sắc văn hoá dân tộc Việt Nam. Cũng như các dân tộc khác, dân tộc Sán Dìu hiện nay vẫn còn lưu giữ được nhiều giá trị văn hoá rất riêng của dân tộc mình, do đó việc nghiên cứu và tìm hiểu các giá trị văn hoá truyền thống cần phải có những kế hoạch, phương hướng cụ thể. Giới hạn trong phạm vi đề tài, dưới sự gợi ý của Giảng viên hướng dẫn, tôi đã chọn đề tài nghiên cứu của mình là: “Tìm hiểu nghi lễ cấp sắc của dân tộc Sán Dìu ở xã Giáp Sơn, Ngạn, Bắc Giang”. Cũng có thể khi nhắc đến hai từ “cấp sắc” nhiều người lại hình dung ra rằng sẽ giống với một số dân tộc khác như: Dao, Sán Chay, Nùng. Nhưng xem xét, tìm hiểu trong nội dung cấp sắc của mỗi dân tộc ta lại thấy có sự khác nhau rõ rệt. Lễ cấp sắc của dân tộc Sán Dìu có đặc điểm riêng, phản ánh rõ bản sắc văn hoá tộc người.

Chính vì vậy, việc gìn giữ và phát huy những giá trị văn hoá truyền thống trong nghi thức “cấp sắc” của người Sán Dìu là vấn đề cần được quan tâm một cách đúng mức, làm sao để những giá trị truyền thống đó được gìn giữ theo đúng nguyên bản của nó, đồng thời tiếp nhận những biến đổi tích cực để phù hợp với điều kiện sống và xu hướng phát triển của xã hội.

Là sinh viên theo chuyên ngành văn hoá dân tộc thiểu số, tôi muốn tìm hiểu và nghiên cứu nghi lễ cấp sắc của người Sán Dìu nhằm giới thiệu những nét đẹp truyền thống của dân tộc mình.

2. Lịch sử nghiên cứu

Sán Dìu là một dân tộc còn lưu giữ được nhiều các giá trị văn hoá của dân tộc mình. Đây là đối tượng thu hút được sự chú ý của nhiều nhà nghiên cứu khoa học. Trong đó đã có những công trình có giá trị và được công bố như: *Người Sán Dìu ở Việt Nam*, Ma Kháng Bằng, Nxb KHXH Hà Nội, 1983; *Phong tục và nghi lễ chu kỳ đời người của người Sán Dìu ở Việt Nam*, Diệp Trung Bình, 2005; *Người Sán Dìu ở Bắc Giang*, Ngô Văn Trụ, Nguyễn Xuân Cẩn, Nxb Văn hoá dân tộc, 2003”

Ngoài ra, còn có các tác giả khác như trong cuốn: *Văn hoá truyền thống dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang*, Ninh Văn Độ, Nguyễn Phi Khanh, Hoàng Thế Hùng, Nxb Văn hoá dân tộc, 2003; *Bước đầu mô tả hệ thống ngữ âm tiếng Sán Dìu ở Việt Nam*, Nguyễn Thị Kim Thoa, Trường Đại học KHXH & NV, 2007.

Tuy nhiên, những công trình nghiên cứu kể trên, có tác giả đi sâu nghiên cứu từng khía cạnh văn hoá như: hệ thống ngữ âm, lễ hội cổ truyền, phong tục, lễ nghi hay dân ca người Sán Dìu. Có tác giả nghiên cứu ở góc độ khái quát hơn. Riêng về lễ cấp sắc của người Sán Dìu thì chưa có công trình nghiên cứu nào đi sâu.

Qua những tác phẩm ấy, tuy chưa có một cái nhìn đầy đủ toàn cảnh bức tranh về một lễ nghi, tôn giáo nhưng đó lại là những nguồn tài liệu tham khảo rất quý báu, giúp cho người viết có cơ sở tin cậy để hoàn thành đề tài. “Tìm hiểu nghi lễ Cấp sắc của người Sán Dìu”.

3. Mục tiêu nghiên cứu

Mô tả nghi thức truyền thống và biến đổi trong lễ cấp sắc của người Sán Dìu ở xã Giáp Sơn, huyện Lục Ngạn, tỉnh Bắc Giang

Đề xuất một số kiến nghị nhằm bảo tồn, phát huy giá trị văn hoá của lễ cấp sắc

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

- Đối tượng nghiên cứu là nghi lễ cấp sắc của người Sán Dìu bao gồm các nội dung

Những quy định trong lễ cấp sắc; Các cấp bậc; Các nghi thức truyền thống trong lễ cấp sắc.

- Phạm vi nghiên cứu

Tìm hiểu nghi lễ cấp sắc của người Sán Dìu truyền thống và biến đổi

5. Phương pháp nghiên cứu

Để hoàn thành đề tài này, người viết đã vận dụng

- Phương pháp luận duy vật lịch sử và duy vật biện chứng chủ nghĩa Mác - Lê Nin và tư tưởng Hồ Chí Minh để xem xét, đánh giá các vấn đề cần nghiên cứu.

Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp điền dã Dân tộc học (điều tra cơ bản tại địa phương, đối tượng phỏng vấn là các thầy cúng)

- Phương pháp hệ thống và liên ngành

Lễ Cấp sắc là một hình thức sinh hoạt văn hoá tín ngưỡng của cộng đồng người Sán Dìu, có liên quan đến phong tục tập quán, dân tộc học, âm nhạc nên phải nghiên cứu hệ thống và liên ngành

Ngoài ra còn sử dụng linh hoạt các thao tác kỹ thuật như: chụp ảnh, quan sát, phân tích, mô tả để bài viết đạt kết quả tốt nhất.

6. Đóng góp của đề tài

Đề tài góp phần khẳng định tầm quan trọng của giá trị văn hoá truyền thống trong lễ Cấp sắc của người Sán Dìu ở xã Giáp Sơn, Lục Ngạn, Bắc Giang. Nhằm bảo tồn và phát huy những giá trị văn hoá độc đáo, giúp cho người Sán Dìu nói riêng và các dân tộc thiểu số nói chung có ý thức, nhìn nhận vấn đề một cách

đúng đắn trong việc tiếp tục gìn giữ và phát huy các giá trị truyền thống của dân tộc mình trước xu hướng phát triển của xã hội hiện nay.

7. Bố cục của đề tài

Ngoài phần mở đầu, phần kết luận và phần phụ lục, đề tài được chia làm ba chương.

Chương 1: Vài nét về người Sán Dìu và xã Giáp Sơn, huyện Lục Ngạn, tỉnh Bắc Giang.

Chương 2: Các nghi thức truyền thống trong lễ cấp sắc.

Chương 3: Sự biến đổi trong các nghi thức truyền thống của lễ cấp sắc.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ma Kháng Bằng, Người Sán Dìu ở Việt Nam, Nxb KHXH, Hà Nội, 1983.
2. Diệp Trung Bình, Phong tục và nghi lễ chu kỳ đời người của người Sán Dìu ở Việt Nam, Bảo tàng Văn Hoá các dân tộc Việt Nam, Thái Nguyên, 2005.
3. Diệp Trung Bình, Dân Ca Sán Dìu, Nxb Văn Hoá dân tộc, 1987.
4. Diệp Trung Bình, Lễ Hội cổ truyền các dân tộc Hoa, Sán Dìu ở Việt Nam, Nxb Văn Hoá dân tộc, Hà Nội, 2002.
5. Nguyễn Bá Đạt, Truyền thống văn hoá thông tin huyện Lục Ngạn, Nxb, Sở VH TT Bắc Giang, 2007.
6. Ninh Văn Độ, Nguyễn Phi Khanh, Hoàng Thế Hùng, Văn hoá truyền thống các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang, Nxb Văn Hoá dân tộc, Hà Nội, 2003.
7. Lê Như Hoa, Phát huy bản sắc văn hoá Việt nam trong bối cảnh công nghiệp hoá - Hiện đại hoá, Nxb VH TT, 1996
8. Vũ Ngọc Khanh, Phạm Minh Thảo, Từ điển Việt Nam văn hoá tín ngưỡng phong tục, Nxb VH TT, Hà Nội, 2005.
9. Đinh Gia Khánh, Trên Đường Tìm Hiểu Văn Hoá Dân Gian, Nxb, KHXH, Hà Nội, 1989.
10. Phạm Việt Long, Một số giá trị truyền thống với đời sống văn hoá ở cơ sở nông thôn hiện nay, Nxb Văn Hoá dân tộc, Hà Nội, 1998.
11. Hoàng Nam, Đặc trưng văn hoá các dân tộc Việt Nam, Nxb Văn Hoá dân tộc, Hà Nội, 2002.
12. Lê Ngọc Thắng, Lâm Bá Nam, Bản Sắc Văn Hoá Các Dân Tộc Việt Nam, Nxb Văn Hoá dân tộc, Hà Nội, 1996.
13. Trịnh Như Tấu, Bắc Giang địa Chí, xuất bản 1931.
14. Nguyễn Thị Kim Thoa, Bước đầu miêu tả hệ thống ngữ âm tiếng Sán Dìu ở Việt nam, Trường Đại học KHXH & NV, 2007.

15. Ngô Văn Trụ, Nguyễn Xuân Cần, Dân tộc Sán Dìu ở Bắc Giang, Nxb Văn hoá Dân tộc, 2003
16. Viện Dân Tộc Học, Các Dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía bắc), Nxb KHXH, Hà Nội, 1978
17. UBND tỉnh Bắc Giang, Địa chí Bắc Giang - Từ điển, Sở VHTT Bắc Giang và Trung Tâm UNESCO Thông tin tư liệu lịch sử và văn hoá nghệ thuật, xuất bản 2002.
18. Sở VHTT Bắc Giang, Văn Hoá Bắc Giang, 2002.
19. Lịch Sử Đảng Bộ huyện Lục Ngạn, BCH Đảng bộ huyện Lục Ngạn, 1988
20. Địa Chí Hà Bắc - Thư viện tỉnh Hà Bắc, 1982
21. Tạp Chí Dân Tộc học.